Żmien il-Milied fi Strada Stretta fil-bidu tas-Snin Erbgħin

Mill-Okkorrenzi tal-Pulizija

Noel D'Anastas

Malta tas-snin Erbgħin kienet karatterizzata mill-assedju tat-Tieni Gwerra Dinjija, it-teatru Mediterran ta' kampanja militari fi ġlieda qalila għall-kontroll tal-gżira, strateġikament mill-aktar important għall-Kuruna Imperjali. L-aħbarijiet fl-10 ta' Ġunju 1940 kienu kollha ddominati mid-dikjarazzjoni tal-Italja fi gwerra kontra l-Alleati fl-Afrika ta' Fuq, b'ħafna mill-Alleati kellhom interess fl-Afrika sa mis-seklu 19. Dan ix-xenarju mweri, żied il-valur konsiderevoli ta' Malta. Il-forzi Brittaniċi tal-ajru u tal-baħar ibbażati fil-port ta' din il-gżira bdew jattakkaw lill-forzi tal-ajru u l-flotta tal-Italja Faxxista u l-Ġermanja Nażista f'dak li kienu qed jittrasportaw provvisti vitali u rinforzi mill-Ewropa.

Il-qawwiet tal-Assi ddeċieda li jibbumbardja lil Malta u jħalliha tmut bil-ġuħ f'sottomissjoni billi tattakka l-portijiet, l-irħula, l-ibliet u t-tbaħħir li kienu qed jagħmlu l-Alleati li kienu qed ifornu lill-gżira. Matul il-gwerra, Malta kienet waħda mill-iktar żoni bbumbardjati b'mod intensiv. Il-Luftwaffe (Forza tal-Ajru Ġermaniża) u r-Regia Aeronautica (Forza tal-Ajru Taljana) tellgħu total ta' 3,000 rejd mill-ajru u tefgħu mas-6,700 tunnellata ta' bombi fiż-żona tal-Port il-Kbir biss. Ħafna kienu dawk il-Maltin li spiċċaw bla saqaf, foqra u mejta bl-aktar milquta dawk tal-bliet ta' madwar il-Port u l-irħula ta' qrib tal-ajruport.

Ix-xenarju ta' dħaħen u frakas kullimkien wassal biex id-divertiment ma baqax bħalma kien, b'ħafna artisti barranin li b'xi mod setgħu jkollhom kuntatt u jkunu ta' spija għall-għadu, ġew internati jew mġegħla jitilqu mill-gżira. Taħt in-nar tal-għadu, il-ħwienet u s-swali taż-żfin li qatt qabel ma kienu jħallu lil Strada Stretta titfi d-dawl, issa bdew ibatu mill-ħbit tal-ajru u l-istorja ma baqgħetx dik li kienet, għalkemm xorta l-baħrin kienu jfittxuhom hekk malli jinżlu l-art għal xi xarba u divertita tajba mal-barmaids f'dak li xi wħud kienu joffru fil-privat f'xi kmajra żgħira fuq wara tal-ħanut jew appuntament għal x'ħin jagħlaq il-ħanut, fl-appartament tagħhom fi Triq il-Funtana, Triq Sant Anna jew dik ta' San Ġużepp.

Sat-tmiem l-1942, Malta kienet għadha taħt il-bombi u n-nar tal-għadu, it-tensjoni, it-tifrik, l-imwiet u dak kollu li ġabet magħha l-gwerra. L-evidenzi mill-okkorrenzi miżmuma fl-għases tal-Pulizija tal-lokal jagħtu stampa ċara ta' dak li ġie rrappurtat fil-ħsarat li kien iġġarrab bil-Gwerra jew dak li seħħ kontra l-liġi, reġistri li ħafna minnhom inġabru għall-preservazzjoni u prosperità fl-Arkivju Nazzjonali.

Lenti fuq dawn id-dokumenti awtentiċi, jisiltu wkoll dak li kien ġara fit-toroq li jdawru *Strada Stretta* jew 'The Gut' kif kienet magħrufa mal-flotot navali u r-reġimenti li fittxew l-għajn espliċitu tad-divertiment f'dak offrut fir-*Red District* tal-kapitali, triq notarja magħrufa għall-barmaids, tlajjar u prostituzzjoni, storbju, ġlied, u tkissir li żewqu din l-arena f'waħda kkulurita bid-daqq u l-kant, żfin, akrobazija u kummiedji. U fuq kollox, il-gelgul tax-xorb li kien il-forte tal-ekonomija tas-swali tal-mużika u żfin, l-aktar fiż-żmien il-Milied.

Jekk il-gwerra kienet tfiet għal ftit id-dawl minn fuq din it-triq dejqa u ta' madwarha, id-dokumenti fl-Arkivju Nazzjonali għadhom jitfgħu dawl fuq ġrajjietha.

Faqar u Serq

Il-gwerra kienet qed iġġib ħafna faqar, b'ħafna familji jispiċċaw bla saqaf fuq rashom, bla ikel u misruqa minn dak li kien hemm f'darhom imġarrba. Bla dubju, xorta l-kwantità ta' baħrin li kienu jħufu fit-toroq u l-ħwienet tal-madwar li kienu għadhom jiftħu, kienu wkoll qed jistennewha li jkunu vittma tas-serq jew fil-ġenn tax-xorb u l-istorbju, jitilfu dak li jkun tagħhom. Is-serq fl-għaks tal-gwerra kien wieħed rampanti. Naraw li fil-ġimgħa tal-Milied tal-1941, nhar it-22 ta' Diċembru fis-7.15 ta' filgħaxija, Stella Graham, residenti f'101 Triq id-Dejqa fil-Belt, tirrapporta li mill-ħanut tax-xorb tagħha, The Mascot Bar li kien jinsab fl-istess indirizz, sabet nieqes 'skin dartboard'. Hija ssuspettat f'żewġ suldati, iżda baqgħet ma tistax tidentifikhom.

F'lejlet il-Milied tal-1941, fl-għassa tan-naħa t'isfel tal-Belt, proprju kwarta qabel daqq nofsillejl, Arthur Edwin Femans jirrapporta li mill-ħanut tiegħu tat-tattoo li kien jinsab f'numru 73, Triq id-Dejqa, xi suldati jew baħrin daħlu fil-ħanut u ħadulu żewġ magni li kien jaħdem fuqhom. It-tfittxija baqgħet waħda negattiva.

Fl-ewwel tas-sena 1942, fin-nofs siegħa ta' filgħodu, il-pulizija tirrapporta li waqt li kienu qed jgħassu fi Strada Stretta osservaw li r-ristorant f'numru 100 f'dik it-triq kien miftuħ. Charles Bianco, iben il-mejjet Francis 'Tal-Laħam', il-propjetarju li waqt il-gwerra kien qed jistkenn f'numru 6, shelter Zig Zag Road, intalab imur fuq il-post u sab li l-ħanut kien sgassat minn xi persuni mhux magħrufa. Xi flus kienu nieqsa, fosthom 500 Frank Franċiż – evidenza li fil-lejl ta' qabel kien hemm xi baħrin Franċiżi. Għal dan il-każ infetħet inkjesta maġisterali. Ukoll fl-ewwel jum ta' dik is-sena, fis-7 ta' filgħaxija, ċertu Emmanuel Ciantar, stoker fuq l-HMS St Angelo jirrapporta li meta kien qiegħed fil-ħanut Q.E. Bar kien tilef ċinturin blu navali li fih kellu 3 liri f'muniti lokali. Siegħa u nofs wara nstema' s-seba' air raid tal-ġurnata.

Lejlet il-Milied tal-1943, Robert Paton, residenti f'Tas-Sliema, jirrapporta li xi jiem qabel kien tilef arloġġ tal-marka Omega waqt li kien fi Strada Stretta fit-tard. Ukoll f'lejlet il-Milied, fid-9 ta' bil-lejl, Carmela Farrugia mill-Belt tmur l-għassa u biex tirrapporta li l-badge tagħha li kienet tawtorizzaha li tista' taħdem bħala barmaid, kienet tilfitha, x'aktarx fl-istabbiliment tan-New Life Bar, wieħed mill-aktar ħwienet li offra spettaklu sħun fi Strada Stretta. Fost il-barmaids l-aktar magħrufa f'dan il-ħanut kien hemm Rita Cordina, magħrufa f'*The Gut* bħala 'Sparrow', figura li kienet tixbaħ lill-kantanta Franċiża, Edith Piaf. Rita Cordina kienet waħda mill-aktar barmaids imfittxija mill-baħrin li kienet niżlet taħdem fi Strada Stretta meta kien għadha adoloxxenti.

Xorb bla rażan

Ix-xorb bla rażan tal-baħrin kien qed joħloq tensjoni fost ir-residenti tal-Belt u kemm-il darba f'sakra ma tarax art kienu jagħtu fastidju lin-nies tal-lokal, anke wkoll jikkaġunaw ħsara fil-propjetà tagħhom. Hekk ġara l-għada tal-Milied tal-1943, Dolores Grech li kienet toqgħod fi Triq Marsamxett, tirrapporta li fil-lejl ta' qabel, xi baħrin tefgħu xi ġebel lejn il-gallarija tagħha u kisrulha l-ħġieġ. Il-ġar tagħha, Joseph Calleja, ukoll imur l-għassa u jirrapporta li nhar il-Milied fil-11.30 ta' bil-lejl, xi baħrin ħabtu fuq il-bieb tiegħu u tawh fastidju. Jidhru li dawn kienu l-istess baħrin li kienu mlaħalħin sew u kienet avventura fi triqithom lejn ix-xatt fejn il-frejgata kienet sorġuta.

Fl-istess jum, ċertu Damian Dacoronia jirrapporta f'isem missieru George, li fil-jum ta' qabel, jum il-Milied fit-8.30 ta' filgħaxija, żewġ baħrin pruvaw jattakawh. Huwa ma rnexxilux jagħraf min kienu.

Il-ġlied kien in-norma ta' kull lejla f'dawn il-ħwienet hekk kif jibda jagħmel tiegħu x-xorb. Fl-aħħar tas-sena tal-1941, fil-11.15 ta' bil-lejl jidħol rapport fl-għassa tal-Belt minn J.L. Hamilton, stazzjont fuq HMS Penelope, li kien tilef il-kapott navali tiegħu waqt ġlieda tajba fi Strada Stretta. Ir-riżultat tat-tfittxija tagħha kien fin-negattiv.

Fid-29 ta' Diċembru 1943, Ernesto Arvena, Amerikan abbord S/S Gardina, kien rappurtat li waqt li kien taħt l-influwenza tax-xorb, għamel ħsara fuq mera li kienet tinsab fil-ħanut tax-xorb, 64 Strada Stretta, illiċenzjat fuq isem Michelina Dibben. Arvena qal li kien lest li jagħmel tajjeb għall-ħsara li wettaq filwaqt li Dibben xtaqet li ma jittiħdux azzjonijiet ulterjuri.

Fit-3 ta' Jannar 1944, fid-9.30 ta' filgħaxija, il-baħrin G.N. Lorman, A. Lorman u R.K. Sommelin, li kienu fuq il-Gun Boat Olandiża, jiġu rrappurtati li meta kienu fil-Victoria Bar fi Strada Stretta, taħt l-influwenza ta' xorb żejjed, ikkawżaw storbju, użaw vjolenza u lingwaġġ aggressiv lejn xi baħrin Ingliżi li kienu fil-ħanut dak il-ħin.

Insulti

L-argumenti u insulti bejn familja u oħra kienet in-norma tal-ġurnata meta t-tensjoni kienet tagħmel tagħha. Fit-22 ta' Diċembru 1941 filgħaxija meta l-Milied kien riesaq ġmielu, fl-għassa tal-Belt tidħol Paula Swain, li kienet toqgħod fi Triq il-Mandraġġ, u tirrapporta li waqt li kienet fi Strada Stretta ġiet avviċinata minn raġel magħruf bħala 'Tal Bozen' li għaddielha pakkett li kien indirizzat għaliha. Ħasbitu xi rigal tal-Milied, iżda toħroġ il-għaġeb hekk malli fetħet il-pakkett, sabet zalzett marbut b'żigarella ħadra b'karta li fuqha kien hemm miktub hekk – nikkwota eżatt: "Jekk mantkomx xtamlu isservew b'din iz-zalzetta". Il-pulizija fittxet għal dan ir-raġel.

Min kien il-Bozen? Għal min hu dilettant tal-baned lokali u l-marċi brijużi żgur li sema' bil-marċ magħruf 'Il-Bozen', tal-Maġġur Anthony Aquilina, wieħed mill-marċi sbieħ tiegħu li kien ikkompona fil-bidu tas-sittinijiet, marċ li kien u għadu jindaqq aktar minn darba fil-marċ ta' filgħodu mill-King's Own f'lejlet il-festa ta' San Duminku, marċ li fis-snin l-imgħoddija kien jispikka fih it-tbaħrid tal-barmaids u dawk li kienu jħufu magħhom.

L-għada tal-Milied tal-1941, fis-1.20 ta' waranofsinhar, ċertu Joseph Balzan li fi żmien il-gwerra kien residenti fi stalla numru 7 fis-shelter tad-Depot fil-Belt, jirrapporta li kien insultat minn Tony Wine li kien joqgħod fit-Triq San Nikola, il-Belt, fejn hemm kellu l-ħanut tax-xorb. Tony Wine kien ġie Malta bħala artist tal-vaudeville minn Franza fejn kien jgħix. Imwieled f'Montreal il-Kanada fil-5 Jannar tal-1891. Fl-1938 kien residenti fi Triq Brittanica l-Belt. Jidher li l-artistrija tiegħu kienet ħaditu f'bosta pajjiżi. Fl-1923 kellu passaport maħruġ minn Barcelona. Tony Wine ma tantx kien jaħsibha, ismu deher kemm-il darba miktub fl-okkorrenzi tal-pulizija. Fl-1939 kellu tifla barra żwieġ ma' ċerta Dorothy Cinnamond. It-tifla kienet ingħatat l-isem ta' Maddalena.

Fit-30 ta' Diċembru 1943, fid-9.30 ta' filgħodu, Marietta Tuema, armla ta' Albert, residenti fi Triq San Cristoforo, il-Belt, tirrapporta li ġiet insultata minn Carmel Calleja, iben John 'Tal Cumpass' li kien joqgħod fi Strada Stretta. L-ilment applika għal twissija.

Ksur tal-liġi

Bosta kienu dawk l-istabbilimenti tax-xorb li kienu jiksru r-regoli u għalhekk kienu jiġu kkastigati. Hekk ġralhom Tony Wine u Gerald McKay.

F'wieħed mir-reġistri nsibu li fid-29 ta' Diċembru 1941, l-awtoritajiet ikkastigaw lis-sidien tal-ħwienet tal-inbejjed u l-ispirti, lil Tony Wine li kellu l-ħanut bl-isem ta' Q.E. Bar f'numru 104, Triq San Nikola, il-Belt; u Gerald McKay, is-sid tas-*Cindirella Bar* f'118, Triq San Duminku l-Belt. Dawn kienu ġew imġegħla jagħlqu għal jumejn, nhar id-29 u t-30 ta' Diċembru wara li ma osservawx ir-regoli.

Dawn u ħafna oħra kienu l-intriċċi li ġew irrapportati fl-għases tal-pulizija, l-istejjer li mlew il-folji tar-reġistri tal-okkorrenzi li jkomplu jiddokumentaw ġrajjiet il-Belt, it-toroq li jsawruha, il-ħwienet u t-tbaħrid li sar fihom, l-artisti, il-barmaids, in-nisa u l-pjaċiri li Strada Stretta kienet magħrufa għalihom, it-triq li kienet tkun aktar mixgħula fiż-żmien il-Milied. Ħalliet marka fil-kapitli tad-divertiment, tal-mużika u dak kollu marbut magħha. Jekk il-gwerra kienet tfiet għal ftit id-dawl minn fuq din it-triq dejqa u ta' madwarha, id-dokumenti fl-Arkivju Nazzjonali għadhom jitfgħu dawl fuq ġrajjietha.

New Life Bar, il-post fejn għal diversi snin ħadmet Rita Cordina magħrufa bħala 'Sparrow'

Charlie Bianco kellu l-ħanut Charlie's Bar f'107 Triq id-Dejqa. Ħdejh kellu wkoll ir-Regal Cabaret, kbir biżżejjed li seta' jħaddem 11-il barmaid.

Ir-Royal Navy fi Triq id-Dejqa, fil-Belt

Tony Wine kellu l-ħanut bl-isem ta' Q.E. Bar f'numru 104, Triq San Nikola, il-Belt (Ritratt Arkivju Nazzjonali)

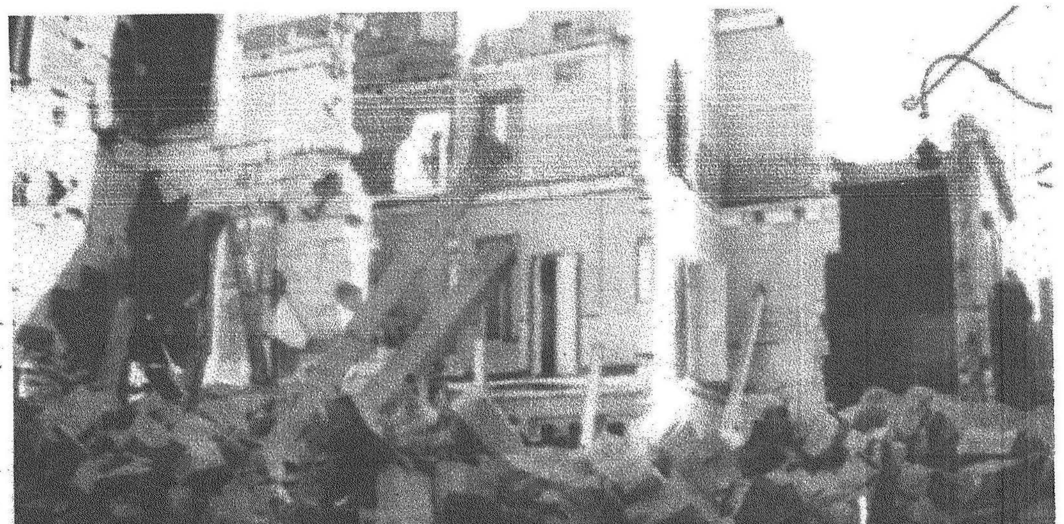
Parti minn Triq id-Dejqa fil-Gwerra